نەرینەیی لە کۆمەڵگای کوردیدا.. نووسینی: بەکر ئەحمەد

پێشەکییەکی کورت:

ئەم نووسینەی بەردەستتان، وەلامدانەوەی منە بۆ رۆژنامەی "ڕەوت" لە بەرانبەر ئەو پرسیارەدا کە بۆ منییان ناردبوو کە تەوەرێکی تایبەت بوو لەسەر: " ئایا ئەدەبی کوردی توانیویەتی هەژموونی زمانی نێرسالاری لە نووسینی دەق تێپەڕێنێت؟هۆکارە بنەڕەتییەکانی هەژموونی زمانی نێرسالاری لە ئەدەبی کوردیدا چین؟ بە بروای تۆ چی بکرێت بۆ ئەوەی دەسەلاتی هەژموونی ئەو زمانە تێکبشکێنرێت؟

بە بروای من وەلامی ئەم پرسیارە هەروا سانا نییە. خودی زمان کایەیەکی فراوانە کە تیایدا وشە، دەستەواژە و ئاماژەکان ڕەنگڕێژدەکرێن بەو بەها و پێوەرە کولتوری و ئایدیۆلۆژیانەی زمان خۆی تیا دەبینێتەوە.
لە زمانی چینەکدا، یەکێک لە زمانەکانی باکوری خۆرئاوای باکوری ئەمریکادا دەربڕینێکی لە چەشنی
"ئەو پیاوە هارە، مناڵە فەقیرەکەی کوشت."، دەبێتە : " هارەتی پیاوەکە فەقیری مناڵەی کوشت". لێرەدا وشەی فەقیر ئاماژە نییە بۆ دۆخێکی ئابووری کە نەبوونی ئیمکاناتە مادیی و مەعنەوییەکان دروستی دەکات. بەڵکو فەقیری بەمانای ئەو دەربڕینەی کە لە زمانی کوردیدا بە وەسفکردنی کەسێک کە سالارە و بەدەنگە و تەواو بارگاوییە بە هەموو مانا پۆزەتیڤەکان. "بە ڕاستی باوکی فڵانە کەس پیاوێکی فەقیرە." ئەوەی کە وشەگەلێکی وەک " هار، هارەتی، فەقیر و فەقیری" مانا و دەلالەتی جیاواز لەم دوو دەستەواژەیەدا دەداتەدەست، لە جیاوازبوونی ماناکانی هارو هارەتی، فەقیر و فەقیریدا نییە لە پلەی یەکەمدا، بەڵکو لە بەکارهێنانی کۆمەلایەتی ئەو وشانەدا هەیە لە ناو کێش و هەوای ئەو کولتورە جیاوازانەدا کە بەهای کۆمەڵایەتی جیاواز لەسەر هار، هارەتی، فەقیر و فەقیریدا دادەنێت. بەڵام ئەم نێرسالارییەی کە لە زمانی کوردیدا باسیلێدەکرێت، کەمتر تیشکی خراوەتەسەر و زیاتر سیمای پیاوێکی دەندەی هەیە وەک لەوەی سیستەمێک بێت کە مێیتی و نێریتی لەناو تۆڕێکی بەرینی کۆمەلایەتیدا بەرهەمدەهێنێتەوە. بۆیە وەلامی من بەرلەوەی لە زمانەوە دەستپێبکات، ناچارم دەکات لە خودی نێرسالارییەوە دەستپێبکەم و

دواتر بگەڕێمەوە ناو کایەکانی دیکەی ئەدەب، هونەر، ریکلام و گۆرانی.
بەڵام هەرچەندێک بمەوێ دەستپێبکەم، ناتوانم “کتێبی ملوانکە”ی شیرکۆ بێکەس فەرامۆش بکەم کە ئەنیشاندەرێکی گەورەی ئەم باسەیە لە کۆنتێکستە کوردییەکەیدا.

کتێبی ملوانکە، پڕۆژەیەکی کامڵی شاعیرێکە کە دەیەوێ پرسی یەکسانی لە پڕۆژەیەکی سەرتاپاگیردا و لە نیشتیمانێکی دروستکراوی دیکەدا بسازێنێتەوە کە سنووری نیوان ڕەگەزەکان جێگایەکی ئەوتۆ لە ژیانی ڕۆژانەیادا داگیرنەکات و ئینسانبوون پێوەرو شوناسی ئەوان بێت، نەک نێر یاخود مێ بوون.
ئەگەر شێرکۆ لە قەسیدەی “ئێستا کچێک نیشتیمانمە” بە شوێن نیشتیمانێکی ترەوەیە بۆ ژیانی ئینسانەکان کە دوورە لە پێناسە ناسیونالیستییەکان، ئەوا لە “کتێبی ملوانکە”دا، کچەکانی نیشتیمان دەخاتەوە ئەو شوێنەی کە نیشتیمانی تازە دەخوازێ چۆن بن.
شێرکۆ بەم هەنگاوەی گورزێکی کوشندە لەو درۆ گەورەیە دەدات کە لەناو بزووتنەوە ناسیونالیستییەکانی دنیادا ڕەواجیپێدەدرێ کە گوایە: تا نیشتیمان ڕزگار نەبێت، رزگارکردنی ژنان مەحاڵە. کتێبی ملوانکە چەند ساڵێک بەر لە نووسینی “ئێستا کچێک نیشتیمانمە” نووسراوە و پەیامی دەر بە دەری حەکایەتی ملوانکەکان هیچ شتێک نییە جگە لە دەستکاریکردنێکی رادیکالانەی شیعری بۆ پەیوەندی نیوان یەکسانی و رزگاری ژنان لەگەڵ رزگارکردنی نیشتیماندا.
سەیرێکی ئەم نەخشە ڕەنگڕێژکراوەی شیرکۆ بکەن بۆ خوێندنەوەی ئەو سیستەمی جێندەرەی لە کوردستاندا کاردەکات.

“لێرە. لێرە. لێرە، شت وەک بێ و کەل و پەل بێ و هەرچییەک بێ کە بینیمن من دەزانم نێرن یان مێ: دیوار نێرە، شەقام نێرە، درەخت مێیە و کۆلانی تەنگ و باریکیش زۆربەیان مێ. بەهار و هاوین نیرینەن. پاییز و زستان میینەن. ڕۆژ نێرە و شەو مێ. ئاگر نێرە و خۆڵەمێش مێ. نهۆمەکانی سەرەوە نێر و ژێرزەمینیش زۆربەیان مێ. شاخ نیرە و دۆڵەکان مێ. لێرە. لێرە. لێرە: ئاو مییە و بەربەست نێرە. هەڵم مییە. ماسی مێیە و چەشەیش نێرە. باران مێیە. باخچەکان مێن. سپی مێیە و سووریش نێرە. سروودەکان هەموو نێر و بەستەکانیش زۆربەیان مێ. دوولەسەر سێی ئازارەکان مێینەن و حەرام مێیە و حەڵالیش نێر. بەشی زۆری سێبەرەکان میینەن و بەشی زۆری فەرمانەکان نێر. خودا نێرە و عەرشەکەی مێ. هەموو مافوورەکان مێن و هەموو کورسییەکان نێر.هەموو تەنافەکان مێن و هەموو گیرەکان نێر. بەفر

مێیە و ڕەشەبا نێر. دووکەڵکێشەکان زۆربەیان مێن و نێڵەنێڵی ئاگری توونییش زۆربەیان نێر. جگەرە نێرە و تەپلەکی جگەرە مێ. لێرە. لێرە. لێرە، بەرگی پێشەوەی هەموو کتێبەکان نێرن و بەرگی دواوەیش مێ. گڵۆپی ترافیکەکان هەموویان نێرن و خەتی پەڕینەوەی سەر شەقامەکانیش هەمووین مێن.

وشە مێیەو تەباشیر مێیەو لاستیکی خەتکوژانەوە و تەختەسڕ نێر. لێرە هەموو مەتنەکان نێرن و هەموو پەراوێزەکان مێ. تەلەفیزیۆن نێرە و مێزەکەی ژیریشی مێ. لێفە نێرە و دۆشەک مێ. پەنجەرەکان مێن و پەردەکانیان نێر. هەموو ماشێنەکان نێرن و هەموو پارکەکان مێ. چادرەکان نێرن و پەردە و کولەکان مێ. تابلۆکان مێن و چوارچێوەکان نێر. دەسکەوان دەسکەکەی نێرە و خۆیشی مێ. دەرزی نێرە و دەزوو مێ. شیعر مێیە و سانسۆر نێرە. گێژاو نێرە و بواری هێوریش مێ. لافاو نێرە و داروپەردووی سەرئاوکەوتوویش مێ. بوومەلەرزە نێرە و وێرانەیش مێ. بزە مێیە و مۆڕەیش نێرە. لێرە. لێرە. لێرە: ژیان نێرە و مردن مێ. “

بە بروای من، شیرکۆ بێکەس لەم ئاماژە درێژەی مندا، بەشوێن ڕیزکردنی نێرو مێ بوونی شتەکانەوە نییە کە لە زمانەکانی دیکەی دنیادا بوونی هەیە، بەلکو نەخشەیەکی جەندەریش دەکیشیت بۆ نێرێتی و مێیتیەک لە کۆمەلگای کوردستاندا کە دەکرێ لە زۆر جومگەکانیدا، لەناو نەخشە جەندەرییەکانی دیکەی دنیادا تەواو پێچەوانەیەی ئەو مانایانە بێت کە لای ئێمە هەیە.

لەسەر ئەم نەخشە جەندەرییەی شێرکۆوەیە، دەمەوێ بگەڕێمەوە بۆ ئەو نێرسالارییەی کە بڕیارە تەوەری وەلامەکانی من بێت. بەڵام بەر لە بەکارهێنانی دەستەواژەی نێرسالاری، پێویستمە سەرنجێک لەو مۆدێلی نێرینەیی یان پیاوێتیە بدەم کە لە کوردستاندا ئامادەیی هەیە. بۆ ئەم مەبەستەش، تێگەیشتن لە چەمکی نێرینەیی “کۆنێل”، کۆمەکێکی زیاتر دەکات بە تێگەیشتن لەم چەمکی نێرسالارییەی کە لە زۆر شوێندا بەکاردەهێنرێت، بێ ئەوەی سیماکانی دیاربن. پرسیارێک کە تا ئێستا، لە زمانی کوردیدا لەسەرڕاوەستانێکی قووڵی بۆ نەکراوە. بۆ ئەم مەبەستە، لێکۆڵینەوەکانی سۆسیۆلۆگی ئوسترال□ی Raywen Conell و شیکردنەوەکانی ئەو لەسەر چەمکی جۆرەکانی نێرینەیی یان پیاوێتی لە کۆمەلگادا، ناکرێ سەرەتای دەستپێکی باسەکە نەبێت.

ئەم جۆرە لە لێکۆڵینەوە، بە لێکۆڵینەوەکان لەسەر پیاو ناسراوە و لە ناو زانستەکانی فێمێنیزمدا جێگای تایبەتی هەیە لە پەیوەند بە پرسیارەکانی یەکسانیدا. ئاخر قسەیەک هەیە دەلێ: فێمێنیزم هێندە لە ژن ورددەبێتەوە تا وای لێدێ پیاو نەبێنێت. لێکۆڵینەوەکان لە پیاو، کۆششێکە بۆ فراوانکردنەوەی تێگەیشتن لە پرسیارەکانی

یەکسانی.
ئەم پەتای نەبینینی پیاوە هەر بزووتنەوە یەکسانیخوازەکانی ئەوروپای نەگرتبووەوە، بەلکو لە کوردستانی عێراقدا کە ژنکوژی لە نەوەدەکانەوە بە جینۆسایدێکی رەگەزیی نزیکدەبێتەوە، نێرینەیی ئینسانی کورد ناخاتەتە ناو هاوکیشەکانی یەکسانییەوە و هیچ خوێندنەوەیەک بۆ تایبەتمەندییەکانی ئەم نێرە ژنکوژە ناکات و وەلامی ئەو پرسیارە نادرێتەوە کە نێرینەیی لە کۆمەلگای کوردستان چۆن دروستکراوە و چۆنیش بەرهەمدەهێنرێتەوە. بۆیەش لەم دۆزەخەدا کە پیاو بۆ ژنانی دروستکردووە، پیاو لە ئەدەبیات و لێکۆڵینەوەی یەکسانیخوازیدا، بە تەواوەتی ونە.
بەگوومان پرسیاری من لەسەر تاوانبارکردنی پیاو نییە وەک کەسێک و دانانی نێرینەیی پیاوی کورد نییە لە قەفەسی تاوانباریدا، بەلکو ئەم جۆرە لە نێرینەیی، زادەی ڕژێمێکی جەندەری کۆمەلگای کوردییە کە لە ناو دامەزراوە و سترەکچەرە بەناو یەکسانەکانیشدا توانای دووبارە بەرهەمهێنانەوەی خۆی هەیە و بە جیا لەم روخسارە ژنکوژەی ، خاوەنی دەیەها دەمووچاوی دیکەیە کە کاریگەرییەکانی کەمتر خوێناوی نییە. بەلکوو کەششێکە بە بینینی ئەو کائینەی کە بەشێکی گرنگی پرسیارەکانی کۆمەلگای لەسەر شانەو ناکرێ بخرێتە دەرەوەی بازنەکانی ئەم هاوکێشەیەوە.

جۆرەکانی نێرینەیی یان پیاوەتی لای کۆنێل
کۆنێل قسە لەسەر ماسکۆلێنیتی و فێمینیتی دەکات کە وەرگێرانی بۆ زمانی کوردی کارێکی ئاسان نییە. لە قامووسی عەرەبیدا ماسکۆلێنیتی بە الذکورة وەرگێردراوە. لە فارسیدا بە نرینگی. لە سویدیدا، هەم نێرینەیی و هەم پیاوەتی بەکارهێنراوە.
بۆیە منیش لەم سەرەگێژییەی وەرگێران و هەژاری زمانە زانستییەکان لە زمانی کوردیدا، یان لە بێ توانایی خۆم بۆ خۆماندووکردنێکی زیاتر بۆ ئەوەی بابەتێکی سەرکەوتووانەتر پێشکەش بکەم، ناچارم دەست بۆ داوێنی نێرینەیی یان پیاوەتییەوە بگرم بۆ وەرگێرانی چەمکی ماسکۆلێنیتی.
بە کۆنێل کە تێروانینێکی کۆنسترەکتیڤیستی هەیە لە لێکۆلینەوەکانیدا، “نێرینەیی و مێینەیی لە پەیوەندییەکی پێکەوەییدا و لە ناو سترەکچەری رژێمی جەندەری کۆمەلگادا مانا پەیدا دەکەن”. واتا ناکرێ بە جیا سەرنج لە هیچ کامێکیان بدەیت و ئەوان لە بەرانبەر یەکدا و لە پەیوەندییەکی پێکەوەییدا دەخوێنرێنەوە. هاوکات کۆنێل پێیوایە کە رژێمی جەندەری خۆرئاوا، لەسەر پەیوەندییەکی دەسەلات ڕاگیراوە کە سەردەستەیی پیاو و

ژێردەستەیی ژن بناغەکەیەتی. واتا سەردەستەیی و ژێردەستەیی ئەو نایەکسانییەی دەسەڵاتە لە نێوان ڕەگەزەکاندا. کۆنێل پێیوایە کە ڕژیمی جێندەر هاوئاهەنگی دەکات لەگەڵ سترکچەرەکانی دیکەی وەک چین و ئەتنیەت و سێکسوالێتیتدا. بۆ نموونە ژنبوونی کارەکەرێکی ئەسیوپی هەژار کە پێستی ڕەشە، لە ناو ڕژێمی جێندەری کوردیدا، هەندەی دی ژێردەستەیی ئەو قووڵتردەکاتەوە لە بەرانبەر هەمان ژنی ژێردەستەی کورددا چەند پلەیەک لە خوارترەوەیە. بۆیەش ناکرێ قسە لە جۆرێک لە مێینەیی یان ژنێتی بکرێت لە کۆمەڵگای کوردستاندا.
ئەم تێروانینە بۆ هەمان شێوە دروستە لە پەیوەند بەو هەمەڕەنگییەی کە نێرینەیی هەیەتی لە کۆمەڵگادا. بۆیە کۆنێل قسە لەسەر جۆرەکانی نێرینەیی دەکات لە کۆمەڵگادا.
لای کۆنێڵ باشترە ئینسان لە جیاوازییەکانی نێوان نێرینییەکان یان پیاوەتییەکان وردنەبێتەوە بەڵکو سەرنجی بچێتە سەر پەیوەندییەکانی نێوانیان.
لە دەرئەنجامدا کۆنێل ئاماژە بە کۆمەڵێک پەیوەندی نێوان نێرینەییەکان دەکات کە بریتین لە: نێرینەییەکی هەژمووندار، نێرینەییەکی ژێردەستە، نێرینەییەکی بەشداریکەر و لە کۆتاییشدا، نێرینەییەکی لەپەڕاوێزخراو.
ئەم پەیوەندییە جۆراوجۆرانەی نێرینەیی، ڕژێمی جێندەری خۆرئاوا پێکدەهێنن. من پێموایە، لە ڕژیمە جێندەرەکانی خۆرهەڵاتیشدا، جیاوازییەکی زۆر بنەڕەتی لەگەڵ ئەم پەیوەندیيانەی نێوان جۆرەکانی نێرینەییدا نییە و دەکرێ لە هەندێک پراکتیکی بچووکدا لێیەک دووربکەونەوە.
با سەرنجێکی کورت لەو دابەشکرنەی نێرینەیی بدەین کە لای کۆنێل لە ناو ڕژێمی جێندەری خۆرئاوادا دەبینرێت.
نیرینەیی هەژمووندار.
کۆنێل چەمکی هیگەمۆنی لە گرامشییەوە وەردەگرێت و بە هەمان مانا بەکاریدەهێنێت. ئەو پێیوایە کە نێرینەیی لە دەوری چەمکی هەگەمۆنی یان کە لە زمانی کوردیدا کەڵک لە فارسییەکەی وەرگیراوە و وەک هەژموونی وەرگێردراوە، دروستکراوە. نێرینەیی هەژمووندار بە کۆمەڵێک بەها و تایبەتمەندێتی سروشتی و سادە و پۆزەتیڤ نەخشێنراوە کە جێگایەکی باڵای دەداتێ و دەبێتە ئامانجێک کە نێرینە دەبێ پێیبگات. بەڵام ئەم نێرینەییە هەژمووندارە لە هەموو ئان و زەمانێکدا دەستنیشانکەری ئەوە نییە کە نیرێنەیی دەبێ چۆن بێت. بەڵکوو ئەم جۆرە لە نێرینەیی بە پێی شوێن و ژینگە کولتوریی و کۆمەڵایەتییەکەی دەگۆڕدرێت. ئەم جۆرە لە نیرێنەیی هەمیشە بارگاویکراوە بە کۆمەڵێک بەهای بەرز و پۆزەتیڤ کە وا دەکات وەک

ئایدیالێک بمێنێتەوە کە نێرینەکان چاویلێبکەن ئەگەر نەشتوانن واهی بن. بۆیە هەژمموونی لای کۆنێل بە گەڕانەوە بۆ گرامشی: واتا ئاماژەدان بەو دینامیکە کولتوورییەی کە وا دەکات گرووپێک جێگاو ڕێگایەکی لە پێشەوەیی و ڕابەری لە ژیانی کۆمەڵگادا داگیربکات.
لە باری کولتورییەوە و لە زەمەنێکی دیاریکراودا، جۆرێک لە جۆرەکانی نێرینەیی بالادەست دەردەکەوێت لە چاو ئەوانی دیکەدا. ڕەنگە وێنەی مامۆستا لە کۆمەڵگای کوردیدا، نیشاندەری ئەم جۆرە لە نێرینەیی بووبێت لە ڕۆژگارێکدا. دواتر پێشمەرگە جێیدەگرێتەوە و هەتا دوایی. بە زمانی کۆنێل: نێرینەیی هەژموووندار تێکەڵێک لە پراکتیکی جێندەرییە کە ناوەڕەکەکەی وەڵامدەرەوەی پرسیاری شەرعییەتی سیستەمی پاتریارکە. بە کوردییەکەی: کاتێک فێمینیزم دەیەوێت لە نێرینەیی بالادەست حەکایەتێکی دیکە دروست بکات و ئایدیالێکی دیکەی لەبەنەتە دەر لە سویددا، بە نموونە نیرینەییەکی ئایدیالە بە فێمێنیزمی سوید کەسێکە کە ڕۆژەکانی مەرەخەسی دایکانە بە قەد دایک وەردەگرێت و لە هەموو ئەو پراکتیکانەدا کە بە پراکتیکی مێیانەوە لە قەڵەمدەدرێت چالاکانە کاردەکات. ئەم پراکتیکە جێندەرییەی کە فێمێنیزم دەیەویت لە دەوری نیرینەییەکی ئەلتەرناتیف دروستی بکات، دەبێ هەمیشە بکەوێتەوە بەر پەلاماری ئەو نێرینەییەی کە شەرعییەتی پاتریارک رادەگرێت و دەیخاتەوە شوێنی خۆی. یانی باوکێک کە مەرەخەسی دایکانە دەداتەوە دەستی دایک و پێیوایە کە وەزیفەی دایکانە لای منداڵ بمێننەوە وبەرپرسیاری یەکەم ئەوە. بە کورتییەکەی جێهێشتنی کاری ناو ماڵ و چاودیریکردنی پەروەردەی منداڵان بە ژن.
سەرنجڕاکێش ئەوەیە هەمیشە ئەو کەسانەی کە هەڵگری پەیامی نێرینەییەکی هەژمووندارن و بەرهەمهێنەرەوەی ئەم پەیامەن، مەرج نییە خۆیان خاوەن دەسەڵاتە گەورەکانی کۆمەڵگا بن و مەقاماتی بەرزییان هەبێت.
بەڵام هەژموونیش تەنها کاتێک دەخوڵقێنرێت کە: پەیوەندییەک هەبێ لە نێوان ئایدیالێکی کولتووری و دەسەڵاتێکی ئەنستیتیوتیدا. قارەمانەتی ژنان و کچانی کورد لە کۆبانی و شوێنەکانی دیکەی ڕۆژئاڤا، وێنەی ئایدیالەی نیرینەیی پیاوی کورد دەخاتە ژێر پرسیار. بە تایبەت لە جومگەکانی ئازایەتی و کونلەجێرگدانەبوونی نیرینەی ئینسانی کورددا و ئازایەتی مێیینەی کورد دەخاتە شوێنە. بەڵام هێشتاش لە بارە گرنگەکەی دەسەڵاتی سەربازیدا، تەواوی جومگەکانی سەربازی کوردی، هەر نیرانەیە.

نێرینەییەکی بەشدار

ئەم جۆرە لە نێرينەيى، ئەو لەشكرە گەورە لە پياوانى چالاک و كارا دەگرێتەوە كە ناتوانێت وەک نێرينەييەكى هەژموونداربژى و هەموو تايبەتمەندييەكانى ئەو لە خۆيدا ب□د□زێتەوە، بەڵام ئەجێنداى نێرينەيى هەژموونيدارى پێ قبووڵە و لە هێشتنەوەى نۆرم و بەهاكانى نێرينەييەكى هەژموونداردا چالاكانە لە بەرهەمهێنانەوەى سەردەستەيى پياو و ژێردەستەيى ژندا كاردەكات.

بە پێى دابەشكردنەكەى كۆنێل، زۆربەى پياوان دەكەونە ناو سنوورەكانى ئەم بازنەيەوە. كەسێک كە ديفاعكەرێكى سەرسەختى يەكسانى نێوان رەگەزەكانيشە، دەكرێ قازانچ لەوە بەرێت كە كرێى كار لە نێوان ژن و پياودا جياوازە و ئەوى پياو ، سوودمەندى ئەم نايەكسانييەى كرێيە كە سيستەمى جەندەرى كۆمەلگا بە پێى بەرژەوەندي□ جياوازەكانى بازاڕ بەرهەمى دەهێنێتەوە.

ئەم جۆرە لە نێرينەيى، بەشداربوويەكى پاسيڤى هێشتنەوەى نۆرم و بەهاكانى نێرينەييەكى هەژموونداري□ ك□ بێئەوەى بەرژەوەندى خۆى بخاتە مەترسييەوە، لە راگرتنى سيستەمدا ڕۆڵێكى گرنگى هەيە. ئەگەرپاراستنى بەهاكانى نێرينەييەكى هەژموونداري كۆمەلگا لە هێشتنەوەى تەڵاق لە دەستى پياودا شەو و ڕۆژ خەريكى بانگەوازى ئاينى و قانونى خۆيەتى، ئەوا لەشكرى بێدەنگى پياوانى زۆرى كۆمەلگا لە بەرانبەر ئەم پرسيارەدا، ئەوان دەكاتە شەريكێكى گەورەى هێشتنەوەى ئەم مافە لە دەستى پياودا و خۆيشيان دەبنە قازانجكەرێكى باشى ئەم دۆخە چونكە پايە كولتورييەكانى نێرينەييەكى هەژمووندارانە وەک خۆى دەهێڵێتەوە.

نێرينەييەكى ژێردەستە

وەک لە پێناسەكەى پێشەوە لەسەر هەژموونى ئاماژەى پێدرا، هەژموونى بە ماناى سەردەستەيى كولتورييە لە كۆمەلگادا بە گشتى. لە ناو ئەم چوارچێوە كولتورييەدا، ياسا و رێساى جەندەرى هەيە كە لەسەر چەمكەكانى سەردەستەيى و ژێردەستەى راگيراوە.

لە ناو كولتورى خۆرئاوادا، ئەم سەردەستەيە كولتورييەى نێرينەيى هەژموون□دار، لەسەر بالادەستى نۆرمى هيترۆسێكسوالێتى پياو و ژێردەستەى پياوانى هۆمۆسێكسوال ڕاگيراوە.

ئەو نێرينەييە هەژموونداري□ى كە لە كۆمەلگادا وەک نۆرمێک و ئايديالێک سەرنجى لێدەدرێت، هەميشە پياويكى هێترۆسيكسوێلە. لە بەرانبەردا، هەميشە دژە وێنەيەک ئامادەيى هەيە كە تەواوى ئەو خ□س□□□تانەى لە خۆدا كۆكردۆتەوە كە لە ئايدياكناى نێرينەييەكى هەژموونداردا بوونى نييە. هۆمۆسيكسوێل هەلگرى جۆرێک لە نێرينەييە كە لە پلەو پايەيەكى زۆر لە خوارترەوەى پەيوەندي□كانى

نێرینەییدا قەراردەگرێت. ئەگەر زەربەیەک بەر پەیکەری نێرینەییەکی هەژموونداری کەوتبێت و نەرم و بەها کولتورییەکانی ئەو خرابێتە ژێر پرسیار، ئەوا لە بزووتنەوەی هەمەسیکسوالەکانی کۆمەلگاوە لێیدراوە. ئەوە بزووتنەوەی هەمەسیکسوالەکانە کە بە وەزارەتی بەرگری ئەمریکا و پێنتاگۆن فەرزدەکات کە ئینسان ئەگەر هەمەش بێت دەکرێ سەربازێک و جەنگاوەرێکی ئازا بێت لە جەنگدا. ئەو ڕیگرییە کولتوری و یاسایانەی لە بەرانبەر هەمەکاندا دادەنرێن تا لە مەقامە بالاکانی سەبازیدا وەرنەگیرێن و وردە وردە خەریکە سامیان دەڕەوێتەوە، بەشێکی گرنگی بە هۆی سەرسەختی خەبات و لەسەرپێڕاوەستاوی بزووتنەوەی هەمەکانەوەیە کە مانایەکی دیکە بە نێرینەیی دەدات و لەو چەمکە هەژمووندارەی نێرینەیی، هەژموونداری دەستەنێتەوە و مانایەکی دیکەی ئینسانی پێدەبەخشێت. پیاو دەکرێ جەنگاوەرێکی ئازا بێت و بە ئەوەی سەرنج بچێتە سەر ئەوەی کە ئارەزووی سیکسی ئەو بە چ ئاراستەیەکدا دەڕوا، ڕووی لە پیاوە یان لە ژن، یان لە هەردووکیان. لە کۆمەلگای کوردستاندا، دەرگای بە پێشمەرگە بوون لە بەرانبەر زۆرێک لە گەنجانی کوردا دادەخرێت کاتێک بە منداڵی لاقەکراون و وەک "حیزە" ناسراوەکانی گەڕەک چاویان لێکراوە. ئاخر ئەوانەک کە قونی خۆیان پێنەپارێزراوە، ناتوانن پارێزەری شەرەفی دایکی نیشتیمان بن. ئەگەر بەهاو نەرمەکانی نێرینەییەکی هەژموونــدار ئەلتەرناتیڤێکی دیکەی نێرینەیی لە بەرانبەردا قووت دەکرێتەوە، ئەوا لە بزووتنەوەی هەمەسێکسوالەکانەوە دێت و وەک ئەپۆزسیۆنێکی ئەم نەرم و بەها کولتوریانەی نێرینەیی هەژمووندار خۆی فەرزدەکات.

بەلام ئەوە تەنها هەمەکان نین کە لە پلەیەکی زۆرخوارەوەی دەسەلاتدا لە بەرانبەرپێوەرەکانی نێرینەیی هەژموونداردا قەراریان گرتووە، بەلکە جۆرەها ناو و ڕوخساری دیکەی نێرینەیی هەیە کە هەمان چارەنووسی هەمەکانی کۆمەلگایان هەیە و لە خوارەوەی پەیژەی نێرینەیی کۆمەلگادان. پیاوانی ترسنۆک، پیاوانی دەنگناسک، بەچکە دەوڵەمەندی بە نەستەلە بەخێوکراو، پیاوانی لووسکەلە، پیاوانی زیرەک کە بەس خوێندن دەزانن و هیچی دی، پیاوانێک کە گرفتی ئەندامناکارایان هەیە، ئەوەی کە لە زمانی کوردیدا بە کەمئەندام دەناسێنرێن، هەر هەموو ئەم کاتیگۆرییە جۆراوجۆرانەیش کە نێرن و بەلام دەکرێنە دەرەوەی نێرینەییەکی هەژمووندار. ئەوان لەوێن تا نێرینەیی هەژمووندار ڕەوایەت بە حەکایەتی بالادەستی خۆی بدات و خۆی بەرهەمبێنێتەوە. ئەم کاتیگۆرییانەی سەرەوە، دەخرێنە دەرەوەی نێرینەی هەژمووندار، چونکە لە بەشێکی زۆری ئەو پێوەر و بەها کولتوریانەی کە وەک ئایدیایەکی خۆناسینەوە بە نێربوون لە

کۆمەلگادا سەرنجی دراوەتە، بەبەشن.

نێرینەیی لە پەڕاوێزداخراو

کۆنێل باس لە پەیوەندییە ناوخۆیی و دەروونییەکانی ناو سیستەمی جێندەری خۆرئاوا دەکات و نێرینەیی هەژموونداری، بەشدار و ژێردەستە لە پەیوەندییەکی چالاکانەی پێکەوەیدا دەبینێت، بەلام سیستەمەکانی دیکەی کۆمەلگا لە گەڵ سیستەمی جێندەردا لە کار و کاردانەوەیەکی هەمیشەیدان و یەکتر ڕەنگڕێژدەکەن.

هەر بۆیەش پەیوەندی نێوان سیستەمی جێندەر و سیکسوالێتی ئینسانەکان، ، ئینتیمای چینایەتی، جۆرێکی دیکە لە پەیوەندی نیرینەیی دەخوڵقێنێ کە بە نیرینەیی لە پەڕاوێزداخراو دەناسرێت.

لە وڵاتێکی وەک ئەمریکادا، نێرینەییەکی هەژموونداری، ڕەنگێکی هەیە کە نێرینەییەکی سپییە. بۆیە نێرینەییەکی ڕەش هەمیشە لە پەراوێزی نێرینەیی هەژموونداردایە و هەموو ئەو تایبەتمەندییانە وەردەگرێت، کە دژە وێنەی نیرینەیی هەژموونداری. کاتێکیش نێرینەیی ڕەشپێستێکی ئەمریکی کە وەک قارەمانێکی وەرزشی دەکەوێتە سەرەوەی نێرینەییەکان، ئەوا ئەم جۆرە لە نموونەی نێرینەییەکی ڕەشی سەرکەوتوو، بەهایەکی زیاتر دەخاتە سەر بەها نێرینەییەکانی سپی وەک جەربەزەیی و توانایەکی فیزیکی بەرز کە نموونەی نێرینەیی خۆی پێدەباتە سەر. کەچی هاوکات پیاوانی ڕەش دەکاتە هێمای لاقەکردن و لە سیاسەتی سیکسوالێتی کۆمەلگادا کەڵکی لێوەردەگرێت.

لە کۆنتێکستە کوردییەکەیدا، نێرینەییەک کە کرێکارێکی بەنگلادیشی و شەبەک و کرێکارێکی عەرەب نوێنەرایەتی دەکەن، نموونەی زیندووی ئەو نێرینەییە لە پەڕاوێزخراوەیە کە هاوشانی نێرینەی رەشپێشتەکانە لە مەملەکەتی سپییەکاندا.

کۆمەلگای کوردستان و مۆدێلی کۆنێل

بە بڕوای من، ئەگەرچی هەر کۆمەلگایەک سیستەمی جێندەری خۆی هەیە، بەلام هێشتاش ڕژێمێکی جێندەری جیهانی هەیە کە تەواوی ئەم سیستەمە جێندەریانەی لە خۆیدا هەلگرتووە. کاپیتالیزمێکی خۆرهەلاتی، ئەگەر چەمکێکی واهی بوونی هەبێت، تەنها بەبوونی کاردابەشکردنی کاپیتالیستیانەی جیهانییەوە دەکرێ بوونی هەبێ. بۆیەش لە پاڵ هەر جوداییەک و لێکنچوونێکی کە دەکرێ لە نێوان سیستەمی جێندەری خۆرئاوا و خۆرهەلاتدا هەبیت، هیشتاش پەیوەندییە جێندەرییەکانی کە پەیوەندی نێرینەییەکان ڕێکدەخات، بەهەمان ناوەڕۆکی خۆیەوە لە خۆرهەلاتدا کاردەکات. بەبوونی کۆمەڵێک جوداییەوە کە دەکرێ ئاماژەی پێبدرێت.

ئەو سیستەمە جەندەرییەی کە نێرینەیی کوردی لەناو خۆیدا لەقاڵبداوە، نەکەوتووەتە بەر پەلامارێکی توندی بزووتنەوەی یەکسانیخوازانەی کۆمەڵگاوە. تا بەمەرژەوە حسابکرێت، شەڕی بزووتنەوەی یەکسانیخوازی لە کوردستاندا، شەڕە بۆ مانەوەی مێیینەی کورد، نەک بۆ فراونکردنی مافەکانی. بە کوردییەکەی شەڕە لەسەر مافی ژیان نەک ئەوەی ژیان خۆی دەبێ چۆن بێت. تا ئێستاش بە جیا لە کەمێك دەستکەوتی کەمی شەرمئاوەر لە باری قانوونییەوە کە زیندانیکردنی پیاوی بکوژی ناموسییە، هیچ شتێک بەدەستنەهاتووە.
بزووتنەوەی فێمینیزمی خۆرئاوا شەڕی مان و نەمانی ژن ناکات، بەڵکو شەڕی دووبارە بەدەستهێنانەوەی ئەو ڕووبەرانەن کە سیستەمی جەندەری نێرپارێز داگیریکردوون و وردەوردە دەیداتەوە دەستی ژن و پراکتیکی یەکسانیخوازانە دەخاتە جێگای. ئەم بزووتنەوەیە تەنانەت لە دەستکاریکردنێکی بەئاگاهانەی بەشێکی زۆری ئەو بەهایانەدایە کە نێرینەییەکی هەژموندار دەیەوێت پیاوانە پێناسەیان بکات و فێمینیزمیش دەیەوێت مانایەکی دیکەی یەکسانیخوازانەی پێببەخشێت.
لە مێژە لە خۆرئاوادا بزووتنەوەیەکی ڕەخنەگرانەی پیاوان لە کاردایە بۆ دووبارە پیناسەکردنەوەی پیاوبوون و نێرینەیی لە کۆمەڵگادا کە لە کۆمەڵگای کوردستاندا بەتەواوەتی ونە.
لەپاڵ بزووتنەوەی یەکسانیخوازانەی ژناندا لە خۆرئاوادا، بزووتنەوەی هۆمۆسێکسواڵەکان لە خستنەژێرپرسیاری نیرینەیی و پیاوبوون و بەشێکی زۆری جومگە گرنگەکانی نێرینەیی هەژموندار، کاریگەرییەکی گەورەیان داناوە و پرسیاری یەکسانییان بۆ ئاستێکی دیکە گەیاندووە. بەڵام زۆربەیەکی گەورەشیان لەو ئایدیاڵە ڕەسمی و نۆرمدارەی نێرینەیی کۆمەڵگا داوە و کەلێنی گەورەیان تێخستووە و ئەڵتەرناتیڤێکی دیکەی پیاوبوون و نێربوونیان پێشکەشکردووە.
لە کاتێکدا هۆمۆسێکسواڵبوون لە کۆمەڵگای ئێمەدا نەک هەر پرسیاری بزووتنەوەی یەکسانیخوازی کۆمەڵگا نییە، بەڵکو ئەم پرسیارە لە جێی نەبووانە.
ئەو هۆمۆیانەی کە تا ئێستا لە کۆمەڵگای کوردستاندا خاوەنی دەمووچاوی خۆیان بوون و هەموو شار و خەڵک زانیویانە کە فلانە کەس هۆمۆیە، تەنها وەک فیگەرێک کە شایەنی نووکتەلەسەرکردنن، توانیویانە درێژە بە ژیانی خۆیان بدەن و کاریگەرییەکی ئەوتۆیان لەسەر گۆڕینی ستراکتەری نێرینەیی کۆمەڵگا نەبووە. کەریمە زلە و عەباسی خانەقین و ڕەحیمی فلانە شاری کوردستان، لەسەر زاری خەڵکن و یەک جومگەی بچووکی سیستەمی جەندەری کۆمەڵگایان نەگۆڕیوە. نەک لەبەر ئەوەی نەیانویستووە، بەڵکو خودی سیستەمی جەندەری کۆمەڵگاش هێندە ڕێی بە کردوونەتەوە کە بە نووکتە بکرێن تا هەڕەشەیەک لەسەر

سیستەم پێکنەهێنن.
بەڵام ئایا هیچ ئاڵوگۆڕێک لە نەرینەیی هەژمووینداری کۆمەلگای کوردستاندا ڕووی نەداوە.
بە بروای من لە ئاستێکی ڕووکەشدا سەفەری پیاوی ئێمە لە خاوەنسمێڵێکی گەورەوە کە بە" ئەبوشوارب "دەستپێدەکات و بە "نادر ئاوەنە"دا تێدەپەڕێت و دەگات بە "واحیدی عەلینەژاد"، خۆ گۆڕین و خۆ ساف و لووسکردن بەو شێوازەی کە ئەمڕۆ پیاوی کورد خۆی تێدا دەبێنێتەوە و بە ئایدلبوونی بەشێکی زۆر لە گۆرانیبێژانی لاوی کورد ئەگەرچی موونەرمن و وەک پیاوی ڕەسمی کۆنی کورد مووڕەق نین، دەرکەوتنی دەموچاوی دیکەی پیاوانە کە دەکرێ لە روخساری ڕەسمی پیاوی کورددا جێینەبێتەوە، ئاماژەی ئاڵوگۆڕێکی هەتا بڵێی کولتووری تازەن کە سیستەمی دیجیتالی کۆمەلگای نوێ فەراهەمی کردووە نەک پراکتیکێکی بە ئاگاهانەی یەکسانیخوازانە. بەڵام هەشتاش ئەڵتەرناتیڤێکی کارا و جیاوازتر لە پێناسەکردنی چۆنێتی نیربوون لە کۆمەلگای ئێمەدا، خەریکی دەمکردنەوەیە ئەگەرچی لەڕێی سووکایەتیی و گاڵتەپێکردنەوە پێی، نێت و یوتوب و فەیسبووکیان کردۆتە شوێنی ئەم لەشکرکێشییە کولتۆرییە لە بەرانبەریدا.
لە پاش ئەم ڕوونکردنەوە کورتە، با بگەڕێینەوە بۆ پرسیارە سەرەکییەکە: ئایا ئەدەبی کوردی توانیویەتی هەژموونی زمانی نێرسالاری لە نووسینی دەق تێپەڕێنێت؟
بە بڕوای من، زمانێکی نێرسالارانە، یان دیدو بۆچونێک کە نەرینەیی لە کۆمەلگای کوردستاندا لە ناو چوارچێوەکانی نەرینەیەکی هەژمونداڕانەدا بەرهەمدەهێنێتەوە، ئاسان لە ناو تێکستی ئەدەبی و تابلۆ ولەسەرشانۆ و لە ناو گۆرانییەکاندا نمایشی خۆیدەکات و بێدەنگ تێدەپەڕێت بە بێ کاردانەوەیەکی ڕەخنەگرانە.
من بڕیارێکی ڕەها نادەم و دەکرێ لێرە و لەوێ کەسانێکی دیکە هەبن کە مەراقی یەکسانی نێوان ڕەگەزەکان، چاویلکەیەکی جێندەرییان دەکاتە چاو و توانای بینینی ئەو ڕووبەرە کۆمەلایەتییە جیاوازانە دەبێتە شوێنی نیگای ڕەخنەگرانەیان تا مەملەکەتەکانی نایەکسانی پێبدۆزنەوە.
بەلام ئەم نیگایە، خود بەخود لە ئینساندا دروستنابێت و ئەوە هەموو ئەندامەکانی کۆمەلگا نین کە سوودمەندی خوڵقاندنی دنیایەکی یەکسانیخوازانەی نێوان ڕەگەزەکانن. کەسێک دەتوانێت ئەم ڕێگایە بگرێتە بەر کە پیی وا بێت پرسی نایەکسانی ڕەگەزی بەرانبەر، بە تەنها گرفتی ئەوی دی بەرانبەر نییە وتەیەکیش کە ئەم نایەکسانییە نەیگرتووتەوە، بە جۆرێک دەکەوێتە ناو داوەکانی کۆیلەبوونی ئەوی دیکەوە. پرسیاری یەکسانی بەرلەوەی خەبات بێت بۆ ڕزگارکرنی ئەوی

نایەکسانی بەرانبەر، خەباتە بۆ ڕزگارکردنی خۆ لەو هەموو پێوەر و بەها و ستراکتەرانەی کە تۆ دەکاتە سەرەککۆیلەی ڕاگرتنی ئەم سیستەمی کۆیلەدارییە.

بە بڕوای من، تێکشکاندنی ئەو زمانەی نێرسالاری بەرهەمدەهێنێتەوە، بە تەنیا کارێک نییە کە لە بواری ئەدەبدا دەکرێ بەشێوەن تەنگپێهەڵچنینیەوە بیت. نایەکسانی نێوان ڕەگەزەکان لە هەوادا ڕوونادات و بەشێکیکی دانەبڕاوی ئەو نابەرابەرییە پەرگیر و هەمەلایەنەیە کە سیستەمی ئابووری کۆمەلگا دووبارە بەرهەمیدەهێنێتەوە. تۆ بۆ ئەوەی قازانجێکی زیاتر بکەیت، دەبێت کرێیەکی کەمی مەمرە و مژی بدەیتە کیژۆڵەیەکی بەنگلادیشی و پاساو بە ئەم کۆیلەدارییە لەوەدا بدۆزیتەوە کە ئەو کرێکارێکی بیانییە و ئەو کرێیەی لەوێ وەریدەگرێت، کێشی خێزانی لە بەنگلادیش پێبەخۆدەکرێت. کەمێ بەئینسافتریش بیت، ڕەشبوونی ڕەنگی ئەو دەکرێ ببێتە پاساوێکی دیکەی هەرزان.

نایەکسانی نێوان ڕەگەزەکان، لەناو سیستەمێکی چە و پەی کۆمەلایەتیدا کاردەکات کە سەرتاپای ئەو شوینانەی پەیوەندی نێوان ئینسانەکانی تیدایە دەگرێتەوە. لە ئامۆژگارییەکانی ڕۆژنامەی هاولاتیدایە لە بەشی گەشەی خانماندا کاتێک دەنووسێ: ” ڕێنمایی بۆ ڕێکخستنی ژوری مندالەی دوو نەفەری، چۆن دیکۆری بەلەکۆنەکەت دەکەیت.”. لە تیکستی گۆرانی بەیتبێژەکانی گەعدەی ئەو هەرزەکارانەدایە کە بێوەژن و بە گەلەمارەکردنیان لە پیاوێک، لە مکەبەرەکانیانەوە گوێچکە کەڕدەکات. لە ڕیپۆرتاژی تەلەفیزیۆنی ڕووداوی “شاهۆ ئەمین”دایە لەسەر ئەو گەنجانەی لە شاری جوانڕۆی کوردستانی ئێران کاتێک دەرەلنگی شەرواڵەکانیان تەسککردەتەوە و بەمەش حەیای جلی پیاوانەی کوردییان بردووە و دەبێ نەفرەت بکرێن. لە سەربەزی ئەو مەلایەدایە کە پێیوایە لە پاسدا دانیشتن لە تەنیشتی کچێکەوە، ئەگەر عەورەتبەرزبوونەوی لێنەکەوتەوە، بەرێ حسابێک بۆ ناپیاوبوونی خۆت بکە. لە تیکستی ئەو داخوازینامانەی کاردایە کە مەرجی وەرگرتن تیایدا لە پرسگەی ئۆفیسێکی بچکەلەیشدا، دەبێ تەمەنت لە خوار 25 بێت و وکچ بیت. لە ریکلامەکانی برنجی مەحمووددایە.

بە ڕاوەستانەوە لەبەرانبەر ئەم هێرشە سیستماتێک و هەمیشە ئامادەیە، سیاسەت و ستراتیژی دەولەتی دەوێت کە یەکسانی لە باخچەی ساوایانەوە بە پەروەردە وبازاڕی کار و کەرتی نیشتەچیبوون هەموو جومگەکانی دیکەی کۆمەلگا دەگرێتەوە. دانانی پلانی یەکسانی گەرەکە کە دەبێ دەولەت بچێتە ژیر بوودجەکەی. ئاخر دەمێکە ئەوە وتراوە کە یەکسانی پارەی تێدەچێت. لەم گۆشەنیگایەوە سەیری پرسیارەکەی ئەوە

بکرێت، هەستدەکرێت تێکشکاندنی هەژموونی ئەم زمانە نێرسالارییە، سەدەها جۆری زمانی دیکەی دەوێ کە لەبەرانبەر نایەکسانی و دەرکەوتە جۆراوجۆرەکانیدا، هەژموونی بۆ زمانەکانی خۆی بدات.

دراما.. لە ژێر فشاری بەرهەم هێنەرو بە دەسەڵاتی دەرهێنەر.. حه یده رعه بدولر ِه حمان

زۆر جاران کە هەندێ بەرهەمی دراما شکست دەنێ، دەرحاز ئەباڵەکەی دەخەینە ئەستۆی دەرهێنەرەکان و ئەوان بەگوناهبار دەزانین لەو شکستە، چونکە هەموومان ئەو ڕاستییە دەزانین کە دەرهێنەرەکان سەروەری بەرهەمەکانیانن، ئەوان ڕەوتی ئەنجامدانی بەرهەمەکانیان بەدەستەوەو بەرپرسن لە چارەنووسی ئەو بەرهەمانە.
بەڵام کەم لەئێمە ئاگامان لەوە هەیە، کە هەموو کارە درامییەکان بەهێزی پارە ئەنجام دەدرێن و پارەکانیش لەدەست لایەنێکن کە پارەکە بە تەوزیف کردنی بەرهەمەکە دەخاتە کارو بەرهەمەکەش بە بەر ژەوەندی بەرهەم هێنەر.
لەو حاڵەتەدا بەرهەم هێنەر خاوەنی قسەی یەکەمەو دەرهێنەر دەبێتە تەنیا ئامرازێکی جێ بەجێ کار بۆ خواستی بەرهەم هێنەر..
بێ شك هەموو دەرهێنەرێك پێویستی بەپشتگیرییەکی دارایی هەیە بۆ بەرهەمهێنانی دراما،
زۆر سەرچاوە هەن لەکوردستاندا دەبنە سەرچاوەی فەراهەم بوونی ئەو پشتگیرییە،لەوانە:

1.لایەنی حکومەت ــ کە سەرچاوەکەی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانە، پشتگیری لە بەرهەمی نیشتمانی دراما دەکات لە هەموو کوردستان ــ ئەو سەرچاوەیە نزیکە لە کوێر بوونەوە، بەهۆی لاوازی باری ئابووری حکومەت.
2.حزبەکان و دەسەڵاتە حزبییەکان .
ئەوان بە دەسەڵاتترین سەرچاوەن ، ساڵانە پارەیەکی زۆر بە بەرهەمهێنانی ئەو درامایانە تەرخان دەکەن کە خزمەت بەمێژوو

ئایدۆلۆژیاو خەباتی حزبەکانیان دەکەن.
3. کەرتی تایبەتی
ئامانجی سەرەکی قازانجە، بێ ئەوەی گرنگی بەلایەنی کولتووری نەتەوەیی یا نیشتمانی بدات، بەرهەمهێنەرەکانی دەکەونە ڕکابەری لەگەڵ ئەوانی تر بەمەبەستی بەدەست هێنانی دەسکەوت.

4. دامەزراوە کولتوورییە سەربەخۆکان .
دەسەڵاتێکی دیاری کراویان هەیە لە پشتگیری کردن، بۆیە ڕۆڵێکی دیاریان نیە لە بەرهەمهێنانی دراما.
لەدەست دانی سەربەخۆ بوونی دەرهێنەر
کاتێ دراما سەربەخۆیی خۆی لەدەست دەدات و دەبێتە ئامرازێك بەدەست لایەنێك، یا بەدەست بەرهەمهێنەرو لە ژێر فشاری دارایی هەموو دەسەڵات و خواستێك لە ژێر دەسەڵاتی دەرهێنەرێك دەردەنێ بۆ بەرژەوەندی خۆی، لەو کاتەدا، دراما لە قاوغی کارێکی درامی هونەری، دەبێتە ئامرازێکی پڕوپاگەندە کردن و خیتابی لایەنێك.
هەندێ جار ئەو درامایانە، لە شێوەدا تەکنیك و تەکنەلۆژیای پێشکەوتووی بۆ بەکار دەهێندرێ، بەڵام لە ناوەرۆکدا روخاون.
کە هیچ خزمەت بەهەزرو ئامانجەکانی بینەر ناکات، جگە لەهەوڵدان نەبێت بۆ چەواشە کردنی.
دەرهێنەر لەو نەوەندەدا دەکەوێتە ناو جەرگەی هاوکێشە هونەریەکەوە ئەو دەبێت پردی نێوان دەق و بینەر و بەرپرسی یەکەمە لەگۆڕینی وشە بە وێنە.
بۆیە دەرهێنەر دەبێتە ئامانجی سەرەکی بەرهەمهێنەرو خواستەکانی، ئینجا ئەو بەرهەمهێنەرە دەسەڵاتێکی سیاسی بێت ، یا بازرگانی.
لەو حاڵەتەدا دەرهێنەر دەکەوێتە ژێر کاریگەری سێ بژاردە:
5. ڕەتکردنەوەی ساختەکاری و پارێزگاری کردن لە تێڕوانینی هونەری خۆی و بەهای تایبەتی خۆی، کە ئەمە سەختترین حاڵەتە دەرهێنەرێك دژی بەرژەوەندییەکانی خۆی بوەستێ و پێی وابێ دەبێت دراما ئاوێنەی ڕاستیەکان بێت،ر نەك ئامرازێك بێت بۆ بەرجەستە کردنی خواستە ساختەکاریەکانی بەرهەم هێنەر.
بۆیە ئامادەن بەتوانای دارایی کەم، بەرهەمێك ئەنجام بدەن، لە یادگەی بینەرانیاندا بمینێتەوە.
6. ملکەچ کردنی تەواو بۆ خواستەکانی بەرهەمهێنەر.
ئەو جۆرە دەرهێنەرانە ئامادەن بەبێ مەرج کار بکەن و ببن

بەكۆيليەيەك لەژێر دەستى بەرھەھێنەرەكانيان و بەدرێژايى كار كردنيان هيچ پرسيارێكيان نا بێت، جگە ل□ بەجێ گەياندنى فەرمان، بەپاساوى (شەڕ لەدەست بەتاڵى باشترە) ياخود تيۆرى (ھەلێك كە ڕەخسا دووبارە نا بێتەوە) بەڵام لەگەڵ تێپەڕبوونى كات دەبن بەئامرازێكى سووك و ھەرزان بە دەست بەرھەمھێنەرەكان .

3.گەمە لەسەر دوو پەت (چارەى ناوەندى)

ھەندێ دەرھێنەرى تر ھەوڵ دەدەن لەسەر دوو پەت يارى بكەن، بەشێوەيەك ھەم بەرھەمھێنەرەكانيان ڕازى بكەن ، ھەم پەيامى ھونەرى خۆشيان بەزيرەكانە و لەپەناى كارى ھێمادار كارەكانيان ئەنجام بدەن، بێ ئەوەى تووشى ڕِوو بەڕِوو بوونەوە ببن لەگەڵ بەرھەمھێنەر.

دووەميان : مل كەچ كردن بۆ خواستەكانى بەرھەمھێنەر.
لە دەستپێكدا ئەو فشارانەى بەرھەم ھێن لە سەرخۆو ھێمن د□ بێت، لە شێوەى پێشنيار، بەڵام دواتر د□ بێتە فەرمانێكى يەكلا كەرەوە.
لەو فەرمانەدا دەرھێنەر ناچار دەكرێت ، بە پەردە پۆش كردنى ڕاستييەكان.

ئەو دەرھێنەرانە ھەر ناچار ناكرێن بە دەست تێوەردان لە ناوەرۆكى بەرھەم ، بگرە ناچاريش دەكرێن بە سەپاندنى رۆڵ بەخشين بە ھەندێ ئەكتەرو ھونەر كار.
لەپەناى ھەموو ئەو دەست تێوەردانانە، دەرھێنەر كۆنترۆلى كار كردنى بەرھەمى لەدەست دەدات و لە ئەنجامدا بە شێوەيەك كۆنترۆلى لەدەست دەردەچێت نازانێ چۆن چارەسەر بۆ ھەموو ئەو ئاڵۆزيان بدۆزێتەوە، ئيدى لە كۆتاييدا نازنێ چۆن بەرھەمەكەى ڕادەست بكات.

دامەزراند نەوەى دەسەڵاتى بێئيرادەكردنى خەڵك لە

سوریا!.. عوسمانی حاجی مارف

کاتێک باسی هەیئەی تەحریر شام یان بەناو “سوپای نیشتمانی سوریا” دەکرێت، باس لە پێکهاتە سەربازیە ئایدۆلۆژیە ئیسلامیە توندڕەوەکان دەکرێت کە لە شوێنە جیاوازەکانەوە پەیوەستبون بە سوپاوە. ئەم گروپانە ئەگەر بەبێ پشتیوانی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی تورکیا نەبوایە نەدەگەیشتنە ئەم ئاستەی ڕاگەیاندنی “سوپای نیشتمانی” کە بریتیە لە چەکدارکردنیان و دابینکردنی بەرگێکی سیاسی بۆیان، لە هەمانکاتدا بەکارهێنانیان وەک ئامرازێک بۆ سەپاندنی نفوزی ئەحمەد شەرع و هەیئەی تەحریر بەسەر باکووری ڕۆژئاوای سوریادا.
ئەم گروپانە کە بریتین لە حەمزات و عەمشات، میلیشیای بەناو “سوڵتانەکان”، نەک دواجار کۆنترۆڵی دەسەڵاتیان کرد لە دیمەشق، بەڵکو لە عەفرین و گرێ سپی و سەرێ کانیێ، دڕندەییەکی تەواویان بەرامبەر خەڵکی سڤیل ئەنجامدا. هەروەها بەشداریان لە کۆمەڵکوژیە تائیفیەکان لە کەناراوەکانی سوریادا کردووە، بەتایبەتی دژی عەلەویەکان کە تائێستا ئەحمەد شەرع لە بەدەنگیەکی گوماناویدایە، هەتا حکومەتەکەی نەیویستوە بەڕاگەیاندنێک ئەو تاوانانە ئیدانە بکات، یان داوای لێپرسینەوە لە ئەنجامدەرەکانیان بکات.
دوای ئەو کارە دڕندانەیەو لەم هاوکێشە ناڕۆشن و ناجۆرەی دۆخی ئێستای سوریاو بەردەوامی لە پرۆسەی پێکهێنانی حکومەتی سوریا، شەرع و حکومەتەکەی بژاردەیەکی تریان نەبوو جگە لەوەی لە ناچاریدا ڕوو بکەنە تاکە هێزێکی دیسپلینکراوی وەک هەسەدە، کە خاوەنی پاڵپشتیەکی نێودەوڵەتیە. ئەمەش تەنیا لەبەرئەوە نیە کە ئەم هێزانە خاوەنی توانای پاراستنی ئاسایشن، بەڵکو لەبەرئەوەیە کە بەهرەمەندن لە پاڵپشتی نێودەوڵەتی و لەڕێگەی ئەزموونی سیاسی خۆیانەوە، نوێنەرایەتی جۆرێک لە دەسەڵاتی دیموکراسی نیشان ئەدەن کە لەئێستادا زلهێزەکان پشتیوانیان لێدەکەن.
تێوەگلانی هەسەدە لەم پەیوەندیە و تێکەڵکردنی لە بەشداریکردن و بەڕێوەبردنی کاروباری دەوڵەت و وەرگرتنی بەرپرسیارێتی سیاسی و ئەمنی، بە حکومەتی شەرع ئەو سودەی دەبێت کە ڕووخسارێکی دیموکراسی بەخۆی ببەخشێت! تا بەمشێوەیە تۆمەتی لایەنگری یان هاوکاری لەگەڵ گروپە توندڕەوەکان لەخۆی دورخاتەوە و وەک بەرپرسێکی جددی دەربکەوێت کە دەیەوێت سوریا دامەزراو بکات، هەر بەمشێوەیەش ڕێگری لە دابەشبوونی سوریا بکات!؟.
بەڵام ئەو سوریایەی کە لە هەموو لایەکەوە خوێنی لێدەڕژێت، لە ڕێگەی دەخالەتکردنی وڵاتانی زلهێزی دنیا و وڵاتانی ناوچەکەوە،

بە پڕۆژەکانی ئیسلامی سیاسی و ململانێ و ناکۆکیەکانیان، ڕژاندنی ئەو خوێنە نەک ناگیرسێنێتەوە، بگرە خاکی سوریا سورتر دەکات، کاتێ حکومەتێکی ئینتقالی، پارێزەرو بارمتەی میلیشیاکان بێت، هەڵبەتە گومانی تیانیە کە ئەمە نائارامی زیاتر پێکدەهێنێت و مەترسیدارتریش دەبێت.

گومانی تیانیە کە سوریا بە پڕۆژەیەکی تۆکمەی دەخالەتی ڕاستەوخۆی خەڵک لەدەسەڵاتی سیاسیدا، دەتوانێ ئارام بێتەوەو ڕزگاری بێت، بەومەرجەی کە بەدوربێت لە هەر کاریگەریەکی ئیسلامی و تائیفی و نەتەوەپەرستی، هیچ ووڵاتێک لەسەر وێرانەی مەزهەبەکان و ئایدۆلۆژیای کۆنەپەرستی و دژی ئینسانی ناتوانێ بە سەقامگیری و دوور لە گێژاوی سیاسی دامەزرێت.

ئایندەیەکی گەش بۆ سوریا نابێت ئەگەر لەسەر بنەمای هاووڵاتیبوون حکومەت ڕانەگەیەنن، نەک تەنها لەسەر کاغەز، بەڵکو لەسەر زەوی، لە دەق، لە دەسەڵات و لە سیمبولەکاندا، زەمانەتی ئەمەش دەورو دەخالەتی ڕاستەوخۆی خەڵکە لەدەسەڵاتی سیاسیدا، نەک دانوسان و گفتوگۆو ڕێکەوتنی نێوان ئەو هێزانەی لە سەروو ئێرادەو خواستی خەڵکەوەن، ئەوجۆرە ڕێکەوتن و ئاشتیانە لە هەر توندپێچ و ئاڵوگۆڕێک لە هاوسەنگی هێزەکاندا، ئەگەری ئەوە هەیە وێرانکاری زیاتر بەدوای خۆیدابهێنێت.

ئەوکاتە سوریا دەتوانێت لە تونێلی ئاژاوە دەربچێت کە ئەو گروپانەی بەناوی مەزهەبەوە دەکوژن و بەردەوامن لە سەربڕینی بەرامبەرەکانیان، دەبێت دەستیان ببەسترێت و بەریان پێبگیرێت و وەک تاوانبار دادگایی بکرێن، دەنا سوریا لەنێوان ه□□□ش□ی ستەمکاری و پیرۆزیەکاندا وێراندەبێت و لەنێوان ترسی تیرۆر و وەسوەسەی هەژموونیدا دەمێنێتەوە! بەمجۆرەش پڕۆژەی شارستانیەت و ئاشتی لە سوریا دەبێتە وەهمێکی سادە، بە خۆڵەمێشی دەبێت و خوێنی بێتاوانەکان پەرش و بڵاو دەبێتەوە.

ئەوەی ڕاستی بێت پێویستە بڵێین لەنێو ئەم جەنجاڵی و وێرانکاریەدا کە زۆربەی گرووپە ئۆپۆزسیۆنەکانی سووریا لەئاستی ناوخۆیی و نێودەوڵەتیدا داڕماون، ئەوە هەسەدەیە کە وەک هێزێک و ئەزمونێک لەدەسەڵات، لە چەند ساڵی ڕابردوودا سەلماندی کە تاکە پڕۆژەی سیاسیە هاوسەنگی خۆی پاراستووە و مۆدێلێکی سەقامگیری بۆ حوکمڕانی و ئیدارەی خۆجێیی دابینکردووە، کە پڕۆژەی ئیدارەی خۆسەری باکور و ڕۆژهەڵاتی سوریایە، لەم دۆخەشدا تا ئێستا توانیویەتی لە بەرامبەر دڕندەکاندا خۆی ڕاگرێت.!

ڕێککەوتنی نێوان مەزلوم عەبدی و ئەحمەد شەرع، بەوشێوەیەی کە دەستوور نەبۆتە بەڵگەنامەیەکی نێوان هەردوولایان، دۆخەکە بە

هەڵواسراوی و ئایندەکی ناڕۆشن بۆ سوریا دەهێڵێتەوە و ڕادەگرێت، دەچێتە ئەو ئاستەی وەک ئاگربەستێک ببینرێت، لە هەمانکاتدا درێژە پێدەری پرۆسەیەکە کە سوریای کردۆتە گۆڕەپانێک بۆ ململانێیەکی بێکۆتایی.
ناساندنی ئەم دەستورەی ئێستا بە "کۆماری عەرەبی سوریا" و بە ئیسلامیکردنی سوریا تەنها دەربڕینێکی فەرمی نییە، بەڵکو سەپاندن و پیرۆزکردنی ڕێبازێکی کەمینەی ئیسلامیە بەسەر زۆرینەی دانیشتوانی سوریادا.
ئەوەی ئەمڕۆ لەڕێگەی دەسەڵاتی شەرع و دەخاڵەتی تورکیاوە دەگوزەرێت، تەنها گۆڕانکاریەکی سیاسی نییە، بەڵکو توانەوەی زەرەملەی گەلی سوریایە بۆ قاڵبێکی نوێی پاوانخوازی مەترسیدار، کە دڕندەتر دەردەکەوێت لە هەموو شتێک کە پێشتر هاتبێت. بۆیە پرسیارێک کە پێویستە بکرێت تەنیا ئەوە نییە کە "حوکمڕانی داهاتووی سووریا چۆن دەبێت؟" ئاخۆ چەند کارەسات و چەند جەستە و دەروونی تر وێراندەکرێت پێشئەوەی ئەم پاوانخوازیە بوەستێت؟.
لە دوای ڕووخانی ڕژێمی سوریا، ئەحمەد شەرع، خۆی لە دۆخێکی بێوەندەدا بینیەوە، لەناکاو بوو بە حاکمی دیفاکتۆی وڵاتێک، بەرپرسیارێتی بنیاتنانی دەوڵەتێکی لەنێوان ئاڵۆزیە ناوخۆیی و ناوچەیی و نێودەوڵەتیەکانی لە ئەستۆ گرت. بەڵام شەرع کە لەناو سنگی ئایدیۆلۆژیای جیهادەکی توندڕەودا گەورە بووە، ئەمڕۆ خۆی دەبینێتەوە لەنێوان چەقەی میراتی توندڕەویەکەی و پەیوەندی ئایدیۆلۆژی خۆی بە قاعیدە و سەنگەری واقیعێکی نوێ لە سوریادا، کە هەوڵدەدات وەها نیشان بدات خەریکە ببێتە دەوڵەتێکی "فرەیی، مەدەنی، دیموکراسی"!

شەرع هەوڵ دەدات وەک سەرکردەیەکی سیاسی لەدوای ڕووخانی ئەسەد لە بەڕێوەبردنی سوریا خۆی نیشان بدات، بە تێگەیشتنی ئەوەی جیهان دەوڵەتێکی ئیسلامی ڕادیکاڵ لە دڵی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست قبوڵ ناکات. بەم شێوەیە دەستی کرد بە سەوداوماملەی وێنەیەکی جیاواز لە خۆی، وێنەیەک کە دوورە لە ڕابردووی جیهادی خۆی، هەوڵ ئەدات هەم ئامادەبوانی ناوخۆیی و هەم بینەرانی نێودەوڵەتی قەناعەت پێبکات کە دەوڵەتێکی فرەیی و مەدەنی بنیات بنێت کە ڕێز لە مافەکان و یاسا بگرێت، ئەمەش لە سەردانە بەردەوامەکانی وەزیری دەرەوە بۆ چەندین وڵاتی عەرەبی و وڵاتانی تر، بۆ دڵنیاکردنەوەی کۆمەڵگەی عەرەبی و نێودەوڵەتیەکان، بەڵام لە هەمانکاتدا شەرع ناتوانێت بە ئاسانی خۆی لە ڕەنگ و ڕیشەی فیکریی خۆی جیابکاتەوە، لەو ژینگە جیهادیەی کە بۆ ماوەی دە ساڵێکی تەواو لە باوەشیدا بووەو

نەوەیەکی دڕندەی تیا پێگەیاندووە.

شەرع ڕووبەڕووی ئاستەنگی گەورە دەبێتەوە، لەلایەکەوە توێژە بەرفراوانەکانی دانیشتوانی سوریا کە ژێر ماندوو بوون، داوای دەوڵەتێکی مەدەنی و دیموکراسی و ئازادیخوازی دەکەن کە ستەمی ئایینی ڕەت دەکەنەوە، لە لایەکی دیکەوە شەرع پشت بە هاوپەیمانێتیە نێوخۆییەکانی جیهادیەکان و سەرکردە سەربازیە توندڕەوەکان دەبەستێت، کە هەر جۆرە کرانەوەیەک بەڕووی ئازادی و دیموکراسیدا وەک هەڕەشەیەک بۆ سەر پڕۆژە ئیسلامیەکەی خۆیان دەزانن.

لەسەر ئاستی ناوچەیی، یادەوەری ئازاربەخشی ئەزموونەکانی دەسەڵاتی توندڕەوی ئیسلامی لە ئەفغانستان، ئێران، یان نمونەی داعش و شەڕی تائفی لە عێراق دێننەوە یاد، کە بە ئاسانی مۆدێلێکی هاوشێوە لەم حوکمڕانیانە لە سوریا قەبوڵ ناکرێت.

ئێستا، لە بواری پەروەردەدا، زانکۆ و قوتابخانەکان دەستیان کردووە بە گرتنەبەری شێواز و ئامرازی توندی ئایینی، هەروەها داوا دەکەن ژنان جلوبەرگی ئیسلامی لەبەر بکەن و لە شوێنە گشتیەکاندا پیاوان لە ژنان جیابکەنەوە.

لەکایەی گشتیدا، شارەکانی سوریا کە لەلایەن هەیئەی تەحریر شامەوە کۆنترۆڵکراون، ڕێساکانی جلوبەرگی گشتی توندترکراونەتەوە، سنووردارکردن بە بۆنە کەلتووری و هونەریەکان دانراون و فەزای گشتی بە داکۆکیکردن لە ئایین دیاریکراوە. ئێستا بازنەی بانگەوازی ئیسلامی و وتاری ئیسلامی لە گۆڕەپان و شەقامە گشتیەکاندا بڵاوبووەتەوە، کەشێکی گشتی دروست دەکات کە وا لە هاوڵاتیان دەکات هەست بکەن کە دەوڵەت گۆڕاوە بۆ قەوارەیەکی ئایینی، ئەو سیاسەتانەی هەیئەی تەحریری شام پەیڕەوی لێدەکەن، ڕەنگدانەوەی ڕەوتێکە بەرەو گۆڕینی سوریا بۆ دەوڵەتێکی ئاینی توندڕەو نەك دەوڵەتێکی مەدەنی!

ئەم دووفاقیە لە واقعیەتی دەسەڵاتی شەرعدا، دەیخاتە دۆخێکی سەختەوە، چونکە خۆی دەبینێتەوە لەنێوان بەرداشێکدا کە لە شوێنێکی سەختدا گیری خواردووە. ئەگەر هەوڵی ئیمتیازاتی ڕاستەقینە بدات بەرامبەر بە مۆدێلی دەوڵەتی مەدەنی، ئەوا ڕووبەڕووی یاخیبوونی ناوخۆیی دەبێتەوە لەلایەن کەسانی توندڕەوی ناو ڕێکخراوەکەیەوە، کە ئەمە وەک خیانەتێک لە پڕۆژەی جیهادیدا حسابی لەسەر دەکرێت، ئەگەر بەردەوام بێت له پەیڕەوکردنی دیدگای توندڕەوی ئیسلامیەکەی، ڕووبەڕووی دابڕانی نێودەوڵەتی و ئەگەری دەستێوەردانی دەرەکی دەبێتەوە بۆ ڕێگرتن له بونی سوریا به دەوڵەتێکی ئایینی سەلەفی توندرەو.

هۆلۆکۆستی کورد.. نووسینی: عەلوان حوسەین.. وەرگێڕانی: ڕێزا شوان

ئەو کوشتارەی کە نازییەکانی بەرلین لە جوولەکەکانیان کرد، ئەگەر ئەو هەموو کتێب و فیلمە سینەماییە زۆرانە نەبوونایە، کە باسی دۆزەخی جوولەکەکان و نەهامەتییەکانیان دەکەن، خەریکبوو لە بیری مرۆڤدا بچنەوە. ئەوەبوو ئەو هەموو تاوان و کردارانەی کە نازییەکان ئەنجامیان دابوون،ە ەموو بە ئەرشیف کران و خرانە بەردەمی هەموو جیهان. لیرەوە دەبینین کە گەلانی جیهان بەزەیی و سۆزێکی گەورە و تایبەتیان بۆ کێشەی جوولەکەکان هەیە و وەکو کۆمەڵ و کەسانێک کە بوونە قوربانیی ستەملێکردن و کوشتنی بە کۆمەڵ. هۆلیوود و دەزگاکانی ڕاگەیاندن و سەرمایەی دارایی جوولەکەکان ڕۆڵێکی زۆر ئەکتیڤ و گەورەیان گێڕا، بۆ بە بیرهێنانەوەی ڕای گشتی جیهانی بۆ دۆزی جوولەکەکان و پێشاندانیان، وەک گەلێکی بە قوربانیکراو و ستەملێکراو.

ئەگەر بێینە سەر گەلی کورد و ئەوەی لەسەر دەستی نازییە بەعسییەکانی عێراقی و لە لایەن فەرمانڕەواکانی پێشوتری عێراقەوە، بەسەر کوریان هێنا. بە سەدان چیرۆکی مرۆڤایەتی دەخەنەڕوو، کە کارەساتەکان هێندە قووڵ و قێزەوەنن، ئادەمیزاد شەرمەزار دەکەن. ئەم تاوانانە هیچ جیاوازییەکیان نییە، لەگەڵ ئەوانەی کە لە لایەن سەربازەکانی هیتلەری مامۆستای یەکەمی سەدام حوسەین ئەنجامدراون. بەڵکو ئەم بوو بە مامۆستای ئەو لە لە کوشتنی بێوێنەی کوردی بێتاوان، کە هیچ گوناهێکیان نییە، تەنها لەبەر ئەوەی کە سەر بە نەتەوەیەکی ترن.

دەبێ ڕاستیش بوترێت، کە شەڕکردن لە دژی کورد، لە سییەکانی سەدەی ڕابردوودا و لە سەردەمی مەلیک غازی دا دەستی پێکرد. لە سەردەمی عەبدولکەریم قاسم دا هێوربووەوە، بەڵام لە لایەن عەبدولسەلام عارف، سەرێکی پاراو بە بیری شۆڤێنی و دڵڕەق بەرانبەر بە کورد، شەرەکە گەڕایەوە ڕو هێرشی بە زۆر

ڕاگواستنەوەی کورد دەستی پێکرد. بە نیازی گۆڕینی باری دیموگرافیای ئەو ناوچانەی کە زۆرینەیان کورد رەس□ن، وەک دێیەکانی جەلەولا و دیالە و پارێزگای کەرکوکیش کە لە بنەڕەتەوە کوردییە. کە بەعسییەکان هاتن، کێشەکەیان قووڵتر کردەوە و دەستیان بە زۆر کۆچپێکردنی کورد و چۆڵکردنی دێیەکانیان کرد و دستیانکرد بە هاوردن و نیشتەجێکردنی عەرەبی خوارووی عێراق و دەمچەورکردنیان بە پارە، کە هەر عەرەبێکی هاوردەی خوارووی عێراق بەخۆڕایی پارچەیەک زەوی و دە هەزار دیناری عێراقییان دەدایی، لەو کاتەدا پارەیەکی زۆر بوو – دوایی بە هەر عەرەبێکی هاوردە سی هەزار دیناری وەردەگرت، کورد بە عەرەبە دە هەزارییەکان ناویانیان دەبرد.

دوای ئەوەش ئەو هێڕشانە دەستیانپێکرد کە بە (ئەنفال) ناوبران. دێیە کوردییەکان لەگەڵ زەویدا تەختکەران و سڕانەوە. بەشێکی زۆریشی دانیشتووانەکانی بۆ بیابانەکانی خوارووی عێراق بەە زۆر گوێزرانەوە. بە هەزاران کوردیان بە بەرچاو گۆی جیهانەوە، لە گۆڕی بە کۆمەڵدا زیندەبەچاڵ کردن. قێزەوەنترین تاوانیش کە دەرهەق بە کورد کردیان، ئەوەبوو کە تاوانبارعەلی حەسەن مەجید – عەلئ کیمیاوی – بۆ جێبەجێکردنی بڕیاری خودی سەدام حوسەین، شاری هەڵەبجە و چەندین ناوچەی تری کوردستان بە چەکی کیمیاوی ژەهراوی بۆردوومان کرد. قڕکردنی کورد بەپێی پیلانێکی کوشندەی داڕێژرا و دەستی پێکرد. ڕەشەکوژی و بە کۆمەڵکوشتن، نەک هەربە تەنها پیاوو ئافرەت و منداڵانی کردن بە قوربانی، بەڵکو ئەم کوشتن و بڕینە ئاژەڵ و دار و هەواشی گرتەوە، نە دار نە چۆلەکە نە پەپوولە، تا دەگاتە شنە باش، بە ژەهری کیمیاوی تووشبوون.

ئایا دەبێ چەندین چیرۆک و ڕۆمان و فیلمی بوێت، بۆ ئەوەی بە سەدان چیرۆکی جەرگبڕ تۆمار بکرێن؟ تا جیهان و نەوەی داتوو لەوەی بەسەر کوردیان هێنا لە یادی نەکەن. ئێستا دەپرسین، ئەی جیاوازی چییە لەنێوان هۆڵۆکۆستی جوولەکەکان و هۆڵۆکۆستی کورد ددا؟ بۆچی هەموو جیهان لایەنگری کێشەی جوولەکەکان بوون. کەچی لە ئاستی کێشەی کورد دا، خۆیان گێل کرد؟

کاتی ئەوە هاتووەکە ویژدانی مرۆڤایەتی بە ئاگابێتەوە و لایەنگری بەڕاستیی دۆزی ڕەوای کوردبن و پاڵپشتی ئەم گەلە ڕەوشت بەرزە بن، کە لەسەر دەستی نازییە بەعسییەکانی

عێراقدا، دووچاری ئەوپەڕی قێزەوەنترین چەوسانەوە و کوشتن و بڕین بوون. هۆڵۆکۆستی کورد لەیاد کراوە، لەوانەیە لە بیری مرۆڤایەتیدا سڕابێتەوە. کەچی هێشتا برینەکان تەڕن و ساڕێژ نەبوونە و نەک هەر تەنها خوێنیان لێدەچۆڕێتەوە، بەڵکو هەست بە ئازار و مەخابین دەکەن لەم هەڵوێستە دووڕوویەدا.
بۆ ئەوەی ئەم تاوانانە لەسەر کورد و خەڵکی تریشدا دووبارە نەبنەوە، پێویستە ئەم درامایە مرۆڤایەتییە تەوزیف بکرێت و بکرێتە چەندین فیلمی سینەمایی ناوخۆیی یا ئەگەر کرا لە هۆلیۆدیش بێت. من پێشنیاری ئەوەش دەکەم کە تایبەت بەم بابەتەوە، پێشبڕکێیەکی ئەدەبی، لە بواری ڕۆمان و چیرۆک و شانۆ و شیعردا سازبکرێت و خەڵاتی بە نرخی بۆ تەرخان بکرێت. کە بەبێ جیاوازی هانی نووسەرانی کورد و عەرەب و تورکمان بدرێن، بۆ ئەوەی چیرۆکی ئەو کەسانە تۆماربکەن، کە لەو کوشتن وبڕینە ڕزگاریان بووە و لە ژیاندا ماون، تا لەبیرکردنەوە ڕاماڵی نەکردوون.
بۆ ئەم مەبەستەش پێویستە هەموو توانایەکی داهێنان بخرێنە گەڕ و لیژنەیەک لە نووسەرانی کورد و عەرەب و تورکمان و لە کەسانێکی تر پێکبهێنرێت، لەو کەسانەی کە خاوەنی هەڵوێستی پاکن و مێژوویەکی بێگەردیان هەیە. بە بۆچوونی من بێگومان هێنانەدیی ئەم کارە ئاسان نییە، بەڵام ئەگەر دڵسۆزی هەبێت و هەوڵبدرێت کارێکی مەحاڵیش نییە. لەسەر حکومەتی ئەمڕۆی عێراقیش وەکو چەشنێک لە پۆزشهێنانەوە بۆ گەلی کورد. لەسەر هەر بەرمیلێکی نەوت یەک دۆلار باج دابنێ و بەو پارەیە بەرهەمێکی سینەمایی گەورە بەرهەمبهێنرێت. هەروەها بۆ هاندانی چاپکردنی ئەو بابەتە ئەدەبییە تایبەتییانەی دەربارەی هۆڵۆکۆستی کورد دەنووسرێن و گوزارشت لە هاوکاری و لێ هەستی قووڵی مرۆڤایەتیمان و سەرکۆنەی ستەم و توندوتیژیی دەکەن.

تێبینی: دەقی ئەم نووسینە، لە نووسینی نووسەر و شاعیری عەرەبی عێراقی
«عەلوان حوسەین»ە، کە بەزمانی عەرەبی، ڕۆژی دوو شەممە «٢٠١٠\٩\٦» لە ماڵپەڕی (کتابات) دا بڵاوی کردۆتەوە. منیش وەرمگێڕایە سەر زمانی کوردی. هەر لەو رۆژ و لەو ساڵەدا، لە چەند سایتێکدا بڵاوم کردەوە. وا دووبارە بۆ هەی یادی شاڵاوەکانی ئەنفالی بەدناو و قێزەوەنەوە، بڵاوی

دەکەمەوە. ئەوەش بزانن کە هەموو عەرەبێک بەعسی و شۆڤێنی نییە.
رەزا شوان
نەرویج: ٦/ ٩ / ٢٠١٠

بوکەڵە.. نەوزاد بەندی

بوکەڵە بریتییە لە لەیستۆکێکی نایلۆن یان پەڕۆ، مناڵان یاری پێ ئەکەن .
بەڵام مرۆڤ ، گۆڕانکاریی لە بوکەڵەدا کرد وەک هەموو شتەکانی تر بە تێپەڕبوونی کات، گۆڕان و پێشکەوتنی تێدا ئەنجامدا، واتا لە شێوە و لە پێکهاتە و لە قەوارەدا، هەروەها لە زیادکردنی توانای جوڵە و قسەکردن، کار گەیشتە ئەوەی هەندێ کەس لە ووڵاتانی ئەوروپا، هاوسەرگیرییان لەگەڵ بوکەڵەدا ئەنجام دا.
لەم دواییەدا زیرەکی دەستکرد چووە ناو بوکەڵەکانەوە، بە جۆرێک بوکەڵە بوو بە بێژەر، خوێندنەوەی هەواڵەکان و هەموو زانیارییەکانی تری کەوتە ئەستۆ.
بەڵام بوکەڵە هەر بوکەڵەیە، واتا ئەو بوکەڵە نایلۆنەی کە پەنجا ساڵ پێش ئێستا به درهه□مێک بۆ کچۆڵەیەکی شەش ساڵان ئەکڕرا، لە پڕنسیپدا هەر هەمان بوکەڵەی ئەمڕۆیە کە نرخەکەی هەزاران و دەیان هەزار دۆلارە، بێ گیانە و بێ بیرکردنەوەیە، ئەبێ لە ڕێی پاتری و بازنەی کارەبایی لاواز بیجوڵێنیتەوە و بەرنامەی کار و جوڵەی بۆ دابنێیت، ئەگینا خۆی نە مێشکی هەیه و نە دڕکە پەتکی هەیە و نە ئێسک و نە ماسولکە و نە کۆئەندامی دەماری سەمپەساوی و پاراسەمپەساویی. پێویستە دەنگی مرۆڤێکی لەسەر تۆمار بکەیت، ئەگینا خۆی نە قوڕگی هەیە و نە قوڕقوڕاگە و نە ژێ دەنگییەکان.
واتا بوکەڵە لە بنچینەدا هەر بوکەڵەیە، هەتا به کۆنتڕۆڵ و بە پێی بەرنامەیەک ئاڕاستەی نەکەیت، ناتوانێ هیچ کارێکت بۆ بکات، ناتوانێ هیچ هەست و سۆز و بەرپرسیارێتییەک نیشان بدات و بگرێتە ئەستۆ، بۆ نمونە سەد بوکەڵە لە ماڵێکدا دابنێ، ناتوانن سەربەخۆ چایەکی دیژلەمەت بۆ دەم بکەن، ناتوانن ماڵەکەت بۆ پاک بکەنەوە، ناتوانن بڕیار بدەن کە هاتیتەوە پێت بڵێن بەخێربێیتەوە ئازیزم.
ئەمەیش هیچ عەیبێک نییە بوکەڵەکانی پێ عەیبدار بکەین، چونکە لە

هەموو گەردووندا تەنها مرۆڤ توانای بڕیاردان و هەڵوێست و داهێنانی پێدراوە، نەک هەر بوکەڵە، تەنانەت گیاندارە زەبەلاح و دڕندەکانی وەک نەهەنگی شین و فیل و شێر و پڵنگ، هەر لە ئەزەلەوە تا ئێستایش یەک ستایەی ژیانیان هەیە، دوای هەزار ساڵی تریش، فیلێک ناتوانێ بڵێت ئیتر من گەڵا ناخۆم و ئەبێ بیکەم بە یاپراخ یان شێرێک بڕیار بدات چیدی لە دارستانە چڕەکاندا نەژی و بڕوات تاوەرێک دروست بکا و شوقەیەکی هەزار مەتری نهۆمی 54 بکاتە مەنزڵگای خۆی. هەرگیز نەهەنگێکی شین نابینیت واز لە خواردنی پلانگتۆن بهێنێت و سەر بکاتە سەر پیتزا و فینگەر و ئایسکرێم.
واتا بوکەڵەکان و هەموو گیانداران و بەگیانانی ئەم گەردوونە بەجگە لە مرۆڤ، تەنها یەک ستایەی ژیانیان هەیە و پێش ناکەون، یان گۆڕانکاریی ناکەن، ڕاستتر توانای گۆڕانکاریی و پێشکەوتنیان پێ نەدراوە، بەڵام مرۆڤ هەموو توانایەکی بڕیاردان و گۆڕانکاریی ئەرێنی و نەرێنیی پێدراوە، بۆ نموونە کەسایەتییەکی وەک جاک شیراک لە قاپشۆرێکی چێشتخانەی ناو پاپۆڕەکانەوە ئەبێتە سەرۆکی فەڕەنسا یان پیاوێکی قەڵەوی بێکار و هەژار و تەمەڵی وەک ئەنتۆنی ڕابینز، لە ناکاو بڕیار ئەدا ببێتە خاوەنی تاوەرە هەوربڕەکان، ئەیشبێ، سەرەتا بە فڕێدانی کێشی زیادەی لەشی، پاشان بە دانانی کۆمەڵێ کتێبی ناوازە لە زانستی کۆمەڵناسی و سیاسەت و ئەنسرۆپۆلۆجیدا وەک کتێبی unlimited power (هێزە بێ سنوورەکە) بەو جۆرە ئەبێتە کەسێکی دەوڵەمەند و بەناوبانگی وا، وانەی سیاسەت و کۆمەڵایەتیی تایبەت بە سەرۆک کۆمار و کەسایەتییە ناودارەکانی جیهان ئەڵێتەوە.
بە دیوە نێگەتیڤەکەیشیدا، مرۆڤ و مرۆڤگەلێک هەن کە بڕیار ئەدەن وەک بوکەڵە بژین، واتا توانای مرۆڤ بێ سنوورە بە هەردوو دیوەکەیدا ، ئەتوانێ بگەڕێتەوە ناو ئەشکەوت و شەڕە بەرد بکات، یان ببێتە سوپەرمان و بڕواتە سەر ئەستێرەکانی تر، بە هەرشتێکی بەرز یان نزم، بنیاتنان یان تێکدان سەرپشکە و ئەتوانێت پێی بگات..
ئیدی له کۆمەڵگا نێگەتیڤەکاندا سەرکردەی بوکەڵە و میللەتی بوکەڵە سەرهەڵدەدەن.
میللەتی بوکەڵە، کۆمەڵگایەکە لە هەموو هەست و سۆزێکی مرۆڤی داهێنەر خۆیان بێبەش و نەبان کردووە، هەموو جۆرە بیرکردنەوە و گۆڕانکاریی و شۆڕش و چاکسازیی و پێشکەوتن و بەرهەمهێنانێکیان لە خۆیان یاساغ کردووە، وەک کۆمەڵێک بوکەڵە چاوەڕێی ئەوەن کەسێک بێت هەڵیانپەڕێنێ، بیانخاتە گۆرانی، بە کەمێ برسیان بکا، بە کەمێ تێریان بکا، چەکداریان بکا، زیندانیان بکا، لە هەموو مافێک دایانبڕێ، لە پێ بیانکاتە کۆیلە، کۆمەڵکوژیان بکا، هەرچی ئەیەوێ

پێیان بکا، ئەوان تازە بوکەڵەن و بە هەموو چاکە و خراپەیەک ڕەزامەندن، هیچ کاردانەوە و لێکدانەوە و بەگژداچوونەوەیەکیان تێدا نامێنێ، بۆ نمونە عێراقییەکی لای خۆمان پێش چل ساڵ کە بە ماوەی دە ساڵ برسی کرا، هیچ پرسیارێکی لەلا دروست نەبوو، بە گژ ئەو سزا نالۆژیکییەدا نەچۆوە، هەستا لە جیاتی گەنم، بەڕووی هاڕی، مرەر و کەتەرە گسکی هاڕی و نانی تاڵی خوارد، نەیپرسی بۆچی من لەسەر دەریایەک نەوت، جلەکانم شڕ و وڕ بن، دوای ئەوە هەمان عێراقیی کە بێ بە کار و بەرهەم پارەی بەسەردا ڕژێنرا و بووە خاوەنی کۆشک و ئوتومبیلی دوا مۆدێل، هەر هەمان عێراقیی بیرکەرە بوو، نەیتوانی وەک میللەتانی تر کارخانە و داهێنان دروست بکا، تەکنەلۆژیا ئامدیو بکا، وەک مەگەل شەڕە شەقی مەزهەبی و حیزبیی و فەرهەنگیی ڕاگەیاند و ملیۆنانیان لە نێوان کوژراو و بریندار و ئاوارە و گۆڕبزردا، وێران بوون..تریلیۆنەها دۆلاریان بەهەدەر دا. ئەم دۆخە سەیر و سەمەرەیە، بڕیارێکی میللەتە بوکەڵەکە خۆیەتی، کاتێ چاوەڕوان ئەکا بارودۆخەکە خۆی چاک بێ، باوەڕدارەکانی چاوەڕوانن خوا فریشتەکانیان بۆ بنێرێ شەقامەکانیان بۆ پاک بکاتەوە و مافه خوراوەکانیان بۆ بسێنێتەوە، دیکتاتۆرەکانیان بۆ بکوژێ و داگیرکەرەکانیان بۆ قڕ بکا، کارگەکانیان بۆ دروست بکا و وڵاتەکەیان بۆ پڕ بکا لە بەرهەمی ناوخۆ و دادپەروەریی و یەکسانیی. بە باوەڕەکانیش چاوەڕوانن سەرکردەیەکی تەکنەکراتی هاوشێوەی ئەوروپییەکان لە خاکەکەیاندا وەک دومەڵان هەڵتۆقێ و وڵاتەکەیان بۆ بکا بە وڵاتێکی وەک سویسرا، بۆ نمونە جارێکیان لەگەڵ هونەرمەندێکی ئەتایستی خۆماندا قسەم کرد، پێی ووتم : بار و دۆخی ئەم وڵاتە بە یەک شت چاک ئەبێ، ئەگەر چەند کریستیانێک بێن و دەسەڵات بگرنە دەست و ئەم موسوڵمانانە لە هەموو بەرپرسیارێتییەک دوور بخەنەوە!

ئەمە فەلسەفەی کۆمەڵگای بوکەڵەیە یان ڕاستتر کۆمەڵگایەک کە بڕیاریانداوە بوکەڵە بن، فەلسەفەیەکی گاڵتەجاڕە ؛ ڕوودانی مەحاڵ، لە ناکاو وڵاتەکە ببێتە پێشکەوتووترین وڵات، دادپەروەرترین دەسەڵات.

سەرکردەی بوکەڵەیش ئەو سەرکردانەن کە ناگۆڕێن، خۆیان بڕیاریان داوە نەگۆڕێن یان بریکاری دەسەڵاتگەلێکی داگیرکەری جیهانین، یەک بەرنامەیان تێدا جێگیرکردوون، بۆیان نییە به مو لەو بەرنامەیه لابدەن، بۆ نمونە لەم ڕۆژانەدا لە سەردانێکیدا بۆ وڵاتی میسر، ماکرۆنی سەرۆکی فەڕەنسا لەگەڵ سیسی سەرۆکی میسردا، سەردانی بریندارێکی شەڕی فەلەستینیان کرد له یەکێک لە نەخۆشخانەکانی قاهیرەدا، ژنەکە ڕووی کردە سەرۆکی میسر و پێی ووت : سەرۆک بە

خاتری خوا، سەرەک فریای خەڵکی فەلەستین بکەوە.
سیسی بە ژنەکەی ووت : ئەوە سەرەکی فەرەنسایە، بەو بڵێ!
ئەمە سادەترین پێناسەیە سەرەکەکی بوکەڵە کردبەتی بە خۆی، واتا من سەرەکەکی بوکەڵەم و هیچ دەسەڵاتەکم نییە و ناتوانم هیچتان بۆ بکەم، بەڵام سەرەکی فەرەنسا، سەرەکەکی ڕاستەقینەیە و توانای گۆڕانکاریی و کار و بڕیار و کاردانەوەی هەیە، لەبەر ئەوە هەرچییەکت ئەوێ، بەو بڵێ، هیچ شتێک بە من مەڵێ!
کەواتە سەرەکی بوکەڵە ئەو سەرەکەیە بە جل و بەرگ و کۆشک و ئوتومبیل و سەعاتی مەچەک و عەتری گرانبەها، هیچ شتێکی لە سەرەکی ڕاستەقینە کەمتر نییە، تەنانەت لە نرخی کۆشک و ئوتومبیل و ڕابواردنەکانیدا، زۆر لە سەرەکە ڕاستەقینەکان کەشختر و زیادڕەوترن، بۆ نمونە سەعاتی مەچەکی سەرەکی پێشووتری ئەمەریکا، جۆرج والکەر بوش، سەعاتەکی سادەی مارکەی تایمێکس بوو، نرخەکەی تەنها 20 دۆلارە، بەڵام سەعاتی مەچەکی سەرەکەکی بوکەڵە سەردەکێشێت بە ملیۆن دۆلار و زیاتریش، ئەوەیش وا دەکات ئەم سەرەکە بوکەڵانە زۆر لە میللەتە بوکەڵەکانیان دوور بکەونەوە، هەتا ماوەی نێوانیان زیاتر بێ، ئەوان زیاتر هەست بە شکۆمەندیی و نەمریی خۆیان دەکەن، هەمان کات میللەتە کۆیلەکانیش زیاتر هەست بە کۆیلایەتیی و مەگەلایەتیی و ڕیسوایی و سەرشۆڕیی خۆیان ئەکەن و ئەگەنە ئاستێک سەرەکە بوکەڵەکانیان بپەرستن و نوێژیان بۆ بکەن وەک لە سەردەمی کۆنی فیرعەونی بە ڕکابەری میسر و سەردەمی نوێی کیم ئەن جون ی سەرەکی بە ڕکابەری کۆریای باکوردا بە ئاشکرا دیارە و ئەیبینین.
سەرەکە بوکەڵەکان وڵات پڕ دەکەن له وێنە و پەیکەری خۆیان، بۆ ئەوەی یەکەمجار بە خۆیان و دواتر بە میللەتەکانیان بسەلمێنن کە ئەوان سەرەکی ڕاستەقینە و هەتاهەتایی و لە بن نەهاتوون، سەرەکن و کۆتاییان نایەت، پیرەزن و نابەزنەوە و مەشخەڵەکانیان ناکوژێتەوە، سەرەکن و ئەولاتریش.
بەو جۆرە سەرەکگەلەکی بوکەڵە و نەزان و ترسنۆک و شەت و دەندە و گەمژە و لە خۆبایی و نەخوێندەوار و بێ هونەر ئەبینیت، میللەتەکانیان بوونەتە کەڵگەی مریشک و گەنمیشیان نادەنێ، ڕۆژ بە ڕۆژ ناتەبایی و نایەکسانیی و نەخوێندەواریی و زوڵم و زیندان و ئەشکەنجە ڕوو لە هەڵکشان ئەبن، بە بێ ئەوەی هیچ گۆڕانکاریی و چارەسەرییەک بۆ ئەو دەرد کوشندانە، لە ئاستی دوور و نزیکدا دیار بێن، چونکە کاتە میللەتی بوکەڵە و سەرکردەی بوکەڵە ئەبنە تەواوکەری یەکتریی، هەموو بەها و دیدگا مرۆڤایەتییەکان ئەبن بە هەڵم و نامێنن.
لێرەدا پرسیارێک یەخەمان ئەگرێ، ئایا سەرەکی بوکەڵە میللەتی

بوكەڵە دروست ئەكات يان ميللەتى بوكەڵە سەرۆكى بوكەڵە دروست ئەكەن ياخود هەردووكيان پێكەوە ب□رە يەكترى دروست ئەكەن ؟ وەڵامى ئەو پرسيارە نازانم.